

Thurzó Lajos

Herceg János

Ha proletárköltőkről beszélünk, önkéntelenül szájunkra tolul a „harcos” jelző, mivel a munkásosztály sorsa, a régi világban, elválaszthatatlan volt a küzdelemől, s a költők az osztályharcban mindig az élen jártak, ha csakugyan öntudatos proletárok voltak.

De hogyan illik a „harcos” szó Thurzó Lajosra, akiben tudvalevőleg túlcsoordultak az érzelmek, akinek a verseiben lombok csilingelnek, s hangját a jóság és a szeretet forrósítja át... Hogyan nézhetjük „harcosnak” őt, aki lányosan szelíd volt, tünődő, halkszavú ember, egy szinte dekadens attitűdöt ápoló egyéniség, türelmes és megbocsátó, az esti Tiszánál elámuló, s a hajnali harmatot ujjongva köszöntő gyermekét lélek...

És azt hiszem, mégis igazunk van, ha azt mondjuk róla, hogy „harcos” proletár volt, minthogy a költők harci eszköze nem a fegyver, s hangjukban nem a nyers erő lobbantja lángra a lázadásra kész szíveket, nem a hangos kiáltás szólítja csatasorba, szervezett rendbe a proletárok seregét, de mindig az igazság az az erő, amely meggyőzőbb a hangnál, erősebb a messzehangzó kiáltásnál, s van amikor a szeretet is erősebb a gyűlöletnél. Nem a köre kenyérrel válaszoló, s a fenntartásnélküli szeretetet hirdető álhumanista ember alakja tolul elénk, ha Thurzó Lajosra gondolunk, de annak az öntudatos harcosnak az egyénisége, aki nem nagy hanggal akarta pótolni az igaz érveket, hanem szíve jóságát adta hozzá a meggyőzéshez.

Látni kellett volna Thurzó Lajost a régi munkásgyűlések estéin, társai között a műhely halvány lámpafényében, nem is a bérharcokról, munkanélküliségről, a mindennapi élet szorongató gondjairól beszélgetve, hanem távolabbi célok felé nézve, a spanyol polgárháború váltakozó esélyeit tárgyelve, a faszizmus növekvő erőit elemezve, látni kellett volna ezt a halkszavú munkásfiút, a vidéki szabósegédet, milyen hittel, mennyi odaadással

vesz részt a vitákban, hogy az ember most csonkán maradt életművén túl, sőt attól szinte függetlenül, elválaszthatatlanul ott tudja őt a munkásosztály jövő felé menetelő zárt soraiban.

Életével, magatartásával kötelezte el magát a dolgozók tömegéhez, sorsában benne volt a szolidaritás és kitartott vele mindhalálig.

Thurzó Lajos azonban költő is volt, nem csupán harcos proletár. S ha most egy pillanatra elválasztjuk benne a költői érzésvilágban élő embert a munkásosztály harcosától, csak azért tesszük, hogy tisztábban idézhessük magunk elé egykori élő alakját, az alkotómunka lázában tevékenykedő embert.

Meg kell mondani, hogy Thurzó Lajost nem a munkásmozgalom indította el az irodalom útján. A művészi feltárulkozás belső kényszere szólaltatta meg benne a költőt, s első írásain nyoma sincs még politikai öntudatnak. Magányosan élt, aligha nyúltak feléje segítő kezek, hogy mielőbb megtalálja a maga hangját és a néki leginkább megfelelő kifejezési formát. Kezdetben csak a helyi lapokba írt, irodalmi körökben a harmincas évek közepén ismerték meg a nevét. Húsz év körüli fiatalember lehetett, amikor világos lett előtte, hogy mi a dolga és feladata az irodalomban s tulajdonképpen miért kell írnia.

Akkor már két folyóirata volt a vajdasági magyarságnak: a HÍD, a munkásosztály lapja és a KALANGYA, amely elsősorban irodalmi célokat követett. A Híd visszavezette Thurzó Lajost a munkásosztályhoz, segítségére volt az öntudatosodásban, ami most már témakörének megválasztásában is kifejezésre jut, szóval mindenképpen erősebb szálak fűzték a mozgalmi laphoz, mint a polgárinak és magyarokodó orgánumnak bélyegzett KALANGYA-hoz. Mi volt az oka, hogy írásaival a KALANGYA-t is felkereste? Csak az, hogy író volt, aki a maga nevében beszél, s a maga világát képviseli: egyedül, pusztán arra az erőre támaszkodva, amit tehetségnek neveznek. Nem érte be azzal, hogy őt a származása, osztályhelyzete, a munkásmozgalomban való részvétele szerint csak a Párt orgánuma fogadja be, s kösse le magához. Viszont proletáriró maradt, bárhol jelentek is meg az írásai, s talán éppen ezzel a magatartásával vívta ki az általános írói és emberi megbecsülést.

Két novellájára emlékszem a KALANGYA-ból. Az egyikben inaskorának történetét mondta el egyszerű és éppen ezért felejthetetlenül megindító szavakkal, a másikban egy szegényember küszködését, amíg házacskát építhet a családjának. A két novella írója nem tett erőszakot magán, nem igazodott a polgári igényekhez, hanem ellenkezőleg, a polgári folyóiratot hódította meg s kényszerítette engedelményre. Ma már felesleges a vita, hogy helyesen járt-e el Thurzó Lajos, amikor mint író kilépett abból a vidéki mozgalmi közösségből, amit a HÍD-csoport jelentett s anélkül, hogy témakörén, mondani valóján változtatott volna, anélkül, hogy „elpolgáriasodott” volna, szélesebb körben fogadtatta el proletárirói mivoltát. A szegények, az elnyomottak szószólója volt, de nem agitációs gyűléseken és a mozgalmi lap hasábjain csupán, hanem mindenütt, ahol írásaival helyet kaphatott.

Csak ma látjuk, milyen bátorság volt szembeszállni szektás szempontokkal, s a magányosság érzésével helytállni osztálya nevében is. De Thurzó Lajos éppen azért volt vérbeli író, mert felismerte a kötelező törvényt, hogy az alkotónak mindig vállalnia kell a magányt, ha egyébként mégoly hatalmas közösséghez tartozik is.

Ez az ő magánya, mint később vallotta, kétségekkel volt tele az írás formai részét illetőleg. Mert tisztán érezte a különbség súlyát, hogy ő nemcsak egy osztályhoz szól, hanem osztálya világát tárja fel olyan környezetben, olyan nyilvánosság előtt, amelyet ellenségnek tanult tekinteni.

Thurzó Lajost éppen ez az írói magatartás emeli magasan a régi vajdasági magyar irodalom fölé. Hogy életműve torzó maradt, hogy nem tudta maradéktalanul kihordani a rengeteg élményt, hogy a felszabadulás mámorában kicsit elfordult az alkotás szorongató magányától és a dolgozó tömegek-

ben keresett feloldódást, mindez érthetővé válik, ha a múltra gondolunk, s aztán arra a hatalmas forradalmi átalakulásra, amit a felszabadulás hozott magával.

Thurzó Lajos munkássága a jugoszláviai magyar szellemi élet hagyományai közé tartozik, neve szimbólumot és korfordulót jelent, osztályhűséget, bátor emberi és írói helytállást, s az ő emlékét idézve mindig újabb és erősebb hitet nyerünk ahhoz a munkához, amely az ő álmaiban élő igaz és ember-séges világ kialakításához tartozik.

